

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

***ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΣΤΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ
12, 1998***

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2000

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ – ΝΤΙΝΑ ΚΑΛΛΙΝΤΖΗ	
<i>Αρχαιολογικά ευρήματα στον Κόσσυνθο της Ξάνθης</i>	1
ΔΟΜΝΑ ΤΕΡΖΟΠΟΥΛΟΥ	
<i>Ταφικός τύμβος στη Λάδη Διδυμοτείχου</i>	19
ΝΙΚΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ – ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ	
<i>Η έρευνα σ' ένα προϊστορικό λατομείο πυριτόλιθου στη Θράκη - Τα πρώτα αποτελέσματα</i>	31
ΝΙΚΟΣ ΖΗΚΟΣ	
<i>Σωστική ανασκαφική έρευνα στο Μικρό Πιστό νομού Ροδόπης</i>	41
ΣΤΡΑΤΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ	
<i>Μια «οπισθοδρομική» εγκατάσταση αρχαϊκών χρόνων στον Άγιο Ιωάννη της Θάσου</i>	55
ΧΑΪΔΩ ΚΟΥΚΟΥΛΗ-ΧΡΥΣΑΝΘΑΚΗ – ΜΑΓΔΑΛΛΗΝΗ ΒΑΛΛΑ – ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΣΛΑΝΗΣ – ΦΩΤΕΙΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ	
<i>Ανασκαφή νεολιθικού οικισμού Προμαχώνα - Τορολνίτσα, 1998</i>	67
ΝΤΙΝΑ ΑΜΟΙΡΙΔΟΥ – ΔΗΜΗΤΡΑ ΜΑΛΑΜΙΔΟΥ	
<i>Ανασκαφική έρευνα στο ρωμαϊκό νεκροταφείο της Αμφίπολης</i>	77
ΠΟΥΛΥΞΕΝΗ ΑΔΑΜ-ΒΕΛΕΝΗ – ΗΛΕΚΤΡΑ ΖΩΓΡΑΦΟΥ – ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΚΑΛΑΒΡΙΑ – ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ – ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΜΠΟΛΗ	
<i>Αρχαία αγορά Θεσσαλονίκης: η οικοσκευή του βαλανείου</i>	85
Μ. ΚΑΡΑΜΠΕΡΗ – Ε. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ	
<i>Ανάκτορο Γαλερίου: «Χώρος Δ» και Νότια Στοά</i>	103
ΦΑΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – ΒΕΝΕΤΙΑ ΜΑΛΑΜΑ – ΜΑΡΙΑ ΜΙΖΑ – ΜΑΡΙΑ ΣΑΡΑΝΤΙΔΟΥ	
<i>Η βασιλική του γαλεριανού συγκροτήματος</i>	113
ΦΑΝΗ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ – ΒΕΝΕΤΙΑ ΜΑΛΑΜΑ – ΜΑΡΙΑ ΜΙΖΑ – ΜΑΡΙΑ ΣΑΡΑΝΤΙΔΟΥ	
<i>Μεθοδολογία αποκατάστασης των ανακτόρων Γαλερίου στη Θεσσαλονίκη</i>	127
ΕΥΤΕΡΠΗ ΜΑΡΚΗ	
<i>Ψηφιδωτό δάπεδο με προσωποποιήσεις μηνών στη Θεσσαλονίκη</i> ..	141

ΝΑΡΚΙΣΣΟΣ ΚΑΡΥΔΑΣ	
<i>Βυζαντινή μονή στην οδό Θησέως</i>	151
ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΜΑΚΡΟΠΟΥΛΟΥ	
<i>Ένα άγνωστο μεταβυζαντινό λουτρό στην Άνω Πόλη της Θεσσαλονίκης</i>	165
ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΝΟΝΙΔΗΣ	
<i>Νεότερα στοιχεία από τις ανασκαφές του 1998 σχετικά με τα υστεροβυζαντινά κοιμητήρια στη Θεσσαλονίκη</i>	183
ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΕΡΕΦ	
<i>Τούμπα Θεσσαλονίκης 1998. Το ανασκαφικό έργο στην τράπεζα και το νεκροταφείο</i>	195
ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΕΡΕΦ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΑ ΧΑΒΕΛΑ	
<i>Αρχιτεκτονικά κατάλοιπα ρωμαϊκών χρόνων από την περιοχή Τούμπας Θεσσαλονίκης</i>	205
ΕΥΠΡΑΞΙΑ ΔΟΥΛΓΚΕΡΗ	
<i>Σωστικές ανασκαφές υδραγωγών στη Θέρμη και Τούμπα Θεσσαλονίκης</i>	217
ΜΙΧΑΛΗΣ ΤΙΒΕΡΙΟΣ – ΕΛΕΝΗ ΜΑΝΑΚΙΔΟΥ – ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΤΣΙΑΦΑΚΗ	
<i>Ανασκαφικές έρευνες στο Καραμπουρνάκι κατά το 1998: Ο αρχαίος οικισμός</i>	223
ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΕΡΕΦ – ΑΘΑΝΑΣΙΑ ΜΑΤΘΑΙΟΥ	
<i>Ταφικά στοιχεία από το Ωραιόκαστρο Θεσσαλονίκης</i>	231
ΚΩΣΤΑΣ ΣΟΥΕΡΕΦ – ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΑ ΧΑΒΕΛΑ	
<i>Πλαγιάρι Θεσσαλονίκης: αγροτεμάχιο αρ. 1036 Φιλοθέου</i>	237
ΘΕΟΧΑΡΗΣ Ν. ΠΑΖΑΡΑΣ	
<i>Ανασκαφή στη θέση «Μπγιαδούδι» Επανομής (1998)</i>	241
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΚΟΥΣΟΥΛΑ	
<i>Ανασκαφή βυζαντινού νεκροταφείου στην κοινότητα Μεσημερίου νομού Θεσσαλονίκης</i>	253
Β. ΜΙΣΑΗΛΙΔΟΥ-ΔΕΣΠΟΤΙΔΟΥ	
<i>Νέα Φιλαδέλφεια. Ανασκαφική έρευνα στην «Τράπεζα» και στο νεκροταφείο της εποχής σιδήρου</i>	259
ΣΟΦΙΑ ΑΣΟΥΧΙΔΟΥ – ΔΟΜΝΑ ΜΑΝΤΑΖΗ – ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΤΣΟΛΑΚΗΣ	
<i>Ταφικός τύμβος Π.Ε.Χ. στο Κριαρίτσι Συκιάς Ν. Χαλκιδικής</i>	269

ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΠΑ – ΦΩΤΕΙΝΗ ΑΔΑΚΤΥΛΟΥ – ΣΟΥΛΤΑΝΑ ΓΕΡΟΥΣΗ <i>Νεολιθικός οικισμός Μακρόγυαλου. Συμπληρωματικές έρευνες 1997-1998</i>	283
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΑΝΤΕΡΜΑΛΗΣ <i>Δίον 1998. Εκατόμβες και Σωτήρια</i>	291
ΜΑΡΙΑ ΛΙΛΙΜΠΑΚΗ-ΑΚΑΜΑΤΗ <i>Το αρχαιολογικό έργο της ΙΖ' ΕΠΚΑ το 1998</i>	299
ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΠΑΠΑΕΥΘΥΜΙΟΥ-ΠΑΠΑΝΘΙΜΟΥ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΠΙΛΑΛΗ-ΠΑΠΑΣΤΕ- ΡΙΟΥ <i>Αρχοντικό 1998. Προϊστορικός οικισμός</i>	309
ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ – ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΚΟΡΕΛΛΗΣ <i>Διερεύνηση της πυροτεχνολογίας σε πηλοκατασκευές του Αρχοντι- κού Γιαννιτσών (αρχαιομετρική μελέτη)</i>	315
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΑΚΑΜΑΤΗΣ – ΖΑΧΙ ΑΛ ΣΑΑΓΙΑΧ <i>Αγορά Πέλλας 1998: εργασίες στερέωσης</i>	327
ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ <i>Τύμβοι Πέλλας 1998</i>	337
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ <i>Σκύδρα 1998. Ο αρχαίος ναός στο οικόπεδο των εργατικών κα- τοικιών</i>	353
ΒΙΚΤΩΡΙΑ ΑΛΛΑΜΑΝΗ – ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΥΚΟΥΒΟΥ <i>Μιέζα. Ανασκαφικές έρευνες</i>	371
ΝΙΚΟΣ ΜΕΡΟΥΣΗΣ – ΛΙΑΝΑ ΣΤΕΦΑΝΗ <i>Η ανασκαφή στον νεολιθικό οικισμό Πολυπλάτανου Ημαθίας</i>	383
ΣΤΕΛΛΑ ΔΡΟΥΓΟΥ <i>Βεργίνα 1998 - Οι τάφοι του Heuzey</i>	395
ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ <i>Το αρχαιολογικό έργο στη Βεργίνα το 1998. Νέα ευρήματα από τη νεκρόπολη των Αιγών</i>	405
ΛΙΑΝΑ ΣΤΕΦΑΝΗ <i>Η ανασκαφή στον προθάλαμο του Τάφου της Κρίσεως στα Λευ- κάδια</i>	413
ΚΩΣΤΑΣ ΖΑΜΠΑΣ <i>Η αποκατάσταση της πρόσοψης του Τάφου των Λευκαδίων</i>	421

ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ-ΜΕΝΤΕΣΙΔΗ <i>Άνω Κώμη Κοζάνης 1998</i>	439
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ-ΜΕΝΤΕΣΙΔΗ <i>Ξηρολίμνη Κοζάνης 1998</i>	465
ΓΕΩΡΓΙΑ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ-ΜΕΝΤΕΣΙΔΗ <i>Πολύμυλος Κοζάνης 1998</i>	481
ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΖΙΩΤΑ <i>Κίτρινη Λίμνη 1998. Ανασκαφή στο Ξεροπήγαδο Κοιλιάδας</i>	503
ΞΑΝΘΗ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΥ-ΚΑΤΣΙΚΗ – ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΜΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΣΙΟΥΜΗ <i>Η ανασκαφή στο βυζαντινό Σισάνι. Το έργο του Σωτήρη Κίτσα</i>	517
ΜΕΛΙΝΑ ΠΑΪΣΙΔΟΥ <i>Άγιος Αχίλλειος 1996-1998: συμπεράσματα και προβληματισμοί ..</i>	527
Κ. Α. WARDLE – Β. ΒΛΑΧΟΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΥ <i>Ανασκαφή Σερβίων Κοζάνης 1971-73: Αποτελέσματα</i>	543
ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΗ – ΤΡΥΦΩΝ ΓΙΑΓΚΟΥΛΗΣ – ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΜΑΓΑΣ <i>Δισπηλιό 1998. Τέσσερα βασικά ερωτήματα για την αναπαράσταση</i>	557
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ Γ. ΤΣΟΥΓΓΑΡΗΣ <i>Ανασκαφικές έρευνες στον νομό Καστοριάς το 1998</i>	565

A. ΚΟΤΤΑΡΙΔΗ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ ΣΤΗ ΒΕΡΓΙΝΑ ΤΟ 1998 ΝΕΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗ ΝΕΚΡΟΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΙΓΩΝ

Μετά τον οργανισμό της προετοιμασίας της έκθεσης των θησαυρών των βασιλικών τάφων το εργαστήριο συντήρησης αρχαιοτήτων της ΙΖ' ΕΠΚΑ στη Βεργίνα ξαναβρήκε τους κανονικούς ρυθμούς του. Οι κυρίες Μαργ. Τηλιοπούλου, Ν. Κλαδούρη και Ειρ. Καμπούρογλου με τον ζήλο που τις χαρακτηρίζει προχώρησαν τη συντήρηση δύσκολων κεραμικών, μικροαντικειμένων από κεχριμπάρι και ελεφαντόδοντο και μετάλλινων σκευών που προέρχονται από ταφές του 6ου και του 5ου αι. π.Χ. (Εικ. 1).

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε φέτος στις σωστικές ανασκαφές που έγιναν με χρηματοδότηση του ΥΠΠΟ σε διάφορα σημεία της νεκρόπολης από τον Μάη μέχρι το τέλος του Νοέμβρη του 1998. Στην ανασκαφή συμμετείχαν οι αρχαιολόγοι Π. Χριστοδούλου, Χ. Ρήγα και Ε. Κοντογουλίδου. Φέτος είχαμε την ευκαιρία να σκάσουμε σε δύο οικόπεδα του σύγχρονου οικισμού που βρίσκονται στο νότιο και δυτικό άκρο της αρχαίας νεκρόπολης, στο ανατολικό, στην περιοχή του τύμβου Μπέλλα¹ και στα νότια των βασιλικών τάφων, εκεί που ήταν η καρδιά του νεκροταφείου των Αιγών στα κλασικά χρόνια.

Τα ευρήματα —62 τάφοι— επιβεβαιώνουν την εικόνα που είχαμε σχηματίσει για την οριζόντια στρωματογραφία. Οι τάφοι —λακκοειδείς και κεραμοσκεπείς, γυναικείοι, ανδρικοί και παιδικοί— που ανασκάφηκαν στη νότια και δυτική εσχατιά της αρχαίας νεκρόπολης χρονολογούνται στα ελληνιστικά και πρώιμα αυτοκρατορικά χρόνια. Το ίδιο ισχύει και για τις ταφές στην περιοχή του τύμβου Μπέλλα. Αντίθετα, στην άλλη άκρη, στα νοτιοανατολικά των βασιλικών τάφων, οι ταφές έγιναν στην κλασική εποχή.

Τα τελευταία επτά χρόνια ερευνήσαμε στη Βεργίνα περισσότερες από 300 ταφές. Τα γενικά συμπεράσματα για τα ταφικά έθιμα των Αιγών που ως ένα βαθμό σαν υποθέσεις εργασίας διατυπώθηκαν το 1997² ενισχύονται και από τα φετινά ευρήματα.

Στα νοτιοανατολικά των βασιλικών τάφων ήρθαν στο φως ακόμη 31 ταφές. Οι περισσότερες χρονολογούνται στο τελευταίο τρίτο του 5ου προχριστιανικού αιώνα, στα χρόνια του Περδίκκα Β' και του Αρχελάου, μερικές στις αρχές του 4ου αιώνα και μόνο δύο στα χρόνια του Φιλίππου Β'. Όλοι οι τάφοι που ανα-

1. Για τον τύμβο Μπέλλα βλ. Μ. Ανδρόνικος, Βεργίνα 1984, 31 κ.ε.

2. Α. Κοτταρίδη, ΑΕΜΘ 10Α, 1996, 79 κ.ε.

σκάφηκαν ήταν λακκοειδείς, οργανωμένοι σε πολύ πυκνές συστάδες. Αρκετοί από τους ταφικούς λάκκους είναι ιδιαίτερα ευρύχωροι και έχουν πατάρι κατά μήκος. Οι λάκκοι είναι προσανατολισμένοι κατά τον άξονα βορρά-νότου και οι νεκροί, ανεξάρτητα από το φύλλο τους, είναι ξαπλωμένοι με το κεφάλι στον νοτιά. Ο προσανατολισμός κατά τον άξονα ανατολής-δύσης εμφανίζεται στα χρόνια του Φιλίππου Β΄ για να γίνει στη συνέχεια ο κανόνας.

Οι μισοί σχεδόν από τους τάφους, οι μεγαλύτεροι και, προφανώς, οι πλουσιότεροι ήταν συλημένοι. Είναι χαρακτηριστικό ότι αντίθετα με ότι συμβαίνει συνήθως αλλού (π.χ. Πύδνα, Πέλλα, Αγία Παρασκευή κ.λ.π.) στις Αιγές η σύληση δεν περιορίζεται στους μεγάλους κτιστούς μακεδονικούς και κιβωτιόσχημους τάφους, αφού και οι περισσότεροι λακκοειδείς των αρχαϊκών και κλασικών χρόνων βρίσκονται συλημένοι³. Το φαινόμενο αυτό που εδώ προφανώς ξεφεύγει από τα συνηθισμένα πλαίσια δεν μπορεί να αιτιολογηθεί παρά μόνο αν το συσχετίσουμε με την αρχαία φήμη της νεκρόπολης των Αιγών, που τουλάχιστον μία φορά στην ιστορία της έγινε αντικείμενο συστηματικής λεηλασίας και κατασκαφής από τους Γαλάτες μισθοφόρους του Πύρου⁴.

Πρέπει ακόμη να σημειωθεί ότι, μολονότι, αντίθετα με τους κτιστούς, δεν είναι καθόλου εύκολο να εντοπίσει κανείς μέσα στο χώμα έναν λακκοειδή τάφο, χωρίς να κάνει συστηματική ανασκαφή και σχολαστική παρατήρηση της επίχωσης, εντούτοις οι αρχαίοι τυμβωρύχοι όχι μόνο φαίνονται να ξέρουν ακριβώς τη θέση και τις διαστάσεις του ταφικού λάκκου που σκόπευαν να λεηλατήσουν, αλλά συχνά —ιδίως όταν πρόκειται για νεκρές γυναίκες— έκαναν οικονομία δυνάμεων και περιορίζονταν να κατασκάψουν μόνο την περιοχή όπου βρισκόταν το κεφάλι και ο κορμός, εκεί δηλαδή που υπολόγιζαν να βρουν τα κοσμήματα.

Αυτό δείχνει ότι έδρασαν όσο ακόμη οι τάφοι σημαίνονταν και μπορούσαν από το σήμα να αναγνωρίσουν όχι μόνο την ακριβή θέση και το φύλο του νεκρού αλλά και τον πλούτο των κτερισμάτων. Έτσι εξηγείται ότι περιορίζαν τη δραστηριότητά τους στους μεγαλύτερους και πολλά υποσχόμενους ταφικούς λάκκους, αδιαφορώντας για τους μικρότερους και φτωχότερους, ακόμη και όταν αυτοί βρίσκονται ακριβώς δίπλα στους προηγούμενους. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το γεγονός ότι —ως τώρα τουλάχιστον— δεν έχει βρεθεί κανένας συλημένος λακκοειδής τάφος που να χρονολογείται μετά το τέλος του 3ου αι. π.Χ., ακόμη και όταν πρόκειται για ταφές σχετικά πλούσιες.

Παρά τις διαταραχές των τυμβωρυχιών, μελετώντας προσεκτικά τις ενδείξεις που είχαμε στη διάθεσή μας, διαπιστώσαμε ότι οι περισσότεροι νεκροί ήταν ενταφιασμένοι. Καμένος⁵ ήταν ο νεκρός ενός τάφου του 5ου αι. π.Χ. Τα

3. Για το φαινόμενο της σύλησης βλ. και Α. Κοτταρίδη, ΑΕΜΘ 3, 1989, 1 κ.ε.

4. Πλούταρχος, Πύρρος 26,11.

5. Για τις καύσεις στη νεκρόπολη των Αιγών ειδικότερα βλ. Α. Κοτταρίδη, «Το έθιμο της καύσης και οι Μακεδόνες, σκέψεις με αφορμή τα ευρήματα της νεκρόπολης των Αιγών», Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου «Καύσεις στην ύστερη εποχή του χαλκού και την πρώιμη εποχή του σιδήρου» (τυπώνεται).

οστά του, τοποθετημένα σε ξύλινη λάρνακα, είχαν αποθεθεί στη μέση του ταφικού λάκκου. Γύρω βρέθηκαν τα όπλα του, ενώ τα υπολείμματα της νεκρικής πυράς ήταν ριγμένα στο χώμα που σκέπαζε την ταφή. Μια δεύτερη καύση, όπου ο νεκρός μαζί με τα κτερίσματά του κάηκε μέσα στον ίδιο τον ταφικό λάκκο, χρονολογείται γύρω στο 330 π.Χ.

Σποραδικά διασώθηκαν στοιχεία από τη σήμανση των τάφων: ξερολιθιές και περίβολοι που όριζαν τους λάκκους ή τις συστάδες, πώρινοι γωνιόλιθοι που ίσως χρησιμοποιήθηκαν για τη στήριξη επιτύμβιων σημάτων και μια μικρή πώρινη αετωματική στήλη που βρέθηκε πεσμένη μέσα στον τάφο ενός άντρα που πέθανε στα χρόνια του Αρχελάου. Στον ίδιο τάφο βρέθηκε χαραγμένη με ωραία γράμματα στον πάτο ενός ερυθρόμορφου σκύφου η πρώτη ερωτική εξομολόγηση από τις Αιγές. Ο άντρας που δε θα μάθουμε ποτέ το όνομά του, ο ίδιος ίσως που παράγγειλε το όμορφο αγγείο στον αθηναίο κεραμέα, ομολογεί τον έρωτά του για μια γυναίκα. Διαβάζουμε στο σπάραγμα: -INAN ΦΙΛΕΙ και μπαίνουμε στον πειρασμό να συμπληρώσουμε το όνομα της γυναίκας: Φιλΐναν.

Πήλινα αγγεία, κτερίσματα χαρακτηριστικά της εποχής, βρέθηκαν σε συλημένους και ασύλητους τάφους. Υπάρχουν αττικοί μελαμβαφείς και ερυθρόμορφοι σκύφοι, σκυφίδια, οινοχόες και διάφορα μυροδοχεία: ερυθρόμορφα και στικτά ληκύθια, κομψά πήλινα αλάβαστρα, ερυθρόμορφοι ασκοί. Ανάμεσά τους όμως ξεχωρίζουν ένα σπάνιο πλαστικό μυροδοχείο με τη μορφή του τρυφερού και άτυχου Φρύγα εραστή της Μεγάλης Θεάς —Άττι ή Άδωνι— και ένα κομμάτι λευκής ληκύθου, μάρτυρας της διάθεσης των Μακεδόνων της εποχής του Περδίκκα και του Αρχελάου να μιμηθούν την καλή κοινωνία της Αθήνας (Εικ. 2).

Για τους φτωχότερους υπήρχαν βέβαια πάντα τα ντόπια αγγεία, οι οπισθότμητες πρόχοι, τα διάφορα σκυφίδια, τα εξάλειπτρα, ενώ στον τάφο ενός κοριτσιού που πέθανε, όταν βασίλευε ο Αμύντας, βρέθηκε μια συμπαθητική ντόπια πελίκη που μιμείται, χωρίς βέβαια να φτάνει, τα αττικά πρότυπα (Εικ. 3).

Λαβές, διακοσμητικά ανθέμια, βάσεις και σπαράγματα από χαλκό μαρτυρούν ότι στη λεία των τυμβωρύχων που λήστεψαν τους μεγάλους λακκοειδείς τάφους του 5ου αι. π.Χ. συμπεριλαμβάνονταν και πολύτιμα μέταλλα αγγεία: κύλικες, λεκανίδες, φιάλες. Μόνο μία χάλκινη φιάλη βρέθηκε στη θέση της, στον τάφο ενός πολεμιστή.

Κοσμήματα, ασημένια και χάλκινα σκουλαρίκια, βραχιόλια, δαχτυλίδια από σίδηρο και χαλκό, χάλκινες πόρπες για τους χιτώνες των γυναικών και διφυσείς περόνες για τους μανδύες των ανδρών βρέθηκαν στη θέση τους στους φτωχότερους τάφους. Πιο πλούσια και από πολυτιμότερο υλικό ήταν τα κοσμήματα στους συλημένους τάφους, όπως μαρτυρούν τα λιγοστά κομμάτια που ξέφυγαν την προσοχή των τυμβωρύχων. Βρέθηκαν ασημένια δαχτυλίδια και περόνες, χρυσές χάνδρες και κρίκοι και ένα χρυσό δαχτυλίδι. Στη σφενδόνη του, χαραγμένη με εξαιρετική λεπτότητα, μια φιλάρεσκη κόρη καμαρώνει τον

εαυτό της στον καθρέφτη. Δεν ξέρουμε αν της έμοιαζε η κυρά που φορούσε το δαχτυλίδι. Φαίνεται όμως ότι και αυτή αγαπούσε τα αρώματα και τα στολίδια και οι αγαπημένοι της της έδωσαν πλούσια δώρα, ανάμεσά τους και ένα μικρό ασημένιο νόμισμα, ένα ημιοβόλιο Αρχελάου, το παλιότερο «χαρώνειο νόμισμα» που βρέθηκε ως τώρα στις Αιγές.

Κάπως διαφορετική παρουσιάζεται η κατάσταση στο ανατολικό άκρο της νεκρόπολης, όπου οι ταφές απλώνονται στον χώρο με περισσότερη άνεση. Στην περιοχή αυτή περνούσαν και περνούν ρέματα και χείμαρροι που κατεβάζουν τα νερά των Πιερίων στον Αλιάκμονα και οι αλληπάλληλες πλημμύρες δημιούργησαν στη διάρκεια των αιώνων ένα παχύ στρώμα προσχωσιγενών επιχώσεων που είναι στειρό σε ευρήματα και φτάνει σε ύψος περίπου το 1,20 μ. Αφαιρώντας τη στρώση αυτή αποκαλύψαμε την επιφάνεια του εδάφους, όπως ήταν διαμορφωμένη στα χρόνια της ρωμαϊοκρατίας. Μετά τον προσεκτικό καθαρισμό διακρίνονται καθαρά, γεμάτα με αμμουδερό χώμα, τα ρέματα που, αλλάζοντας κοίτη, στη διάρκεια των αιώνων «έτρωγαν» τις αρχαίες επιχώσεις και μεταμόρφωναν συνεχώς το ανάγλυφο του εδάφους.

Στα νοτιοδυτικά του τύμβου Μπέλλα βρέθηκε μια κατασκευή από τρία πώρινα αρχιτεκτονικά μέλη σε δεύτερη χρήση που έδιναν την εντύπωση πρόχειρου βάθρου. Παραδίπλα υπήρχαν τα υπολείμματα μιας πυράς με λίγα οστά ζώων και μερικά υστεροελληνιστικά όστρακα και ένας χαμηλός λιθοσωρός. Η σκαφή σε βάθος έδειξε ότι τα ευρήματα αυτά δε σχετίζονται με κάποια ταφή. Ίσως να πρόκειται για τόπο όπου αποδόθηκε υπαίθρια λατρεία.

Βορειότερα, στο ίδιο περίπου επίπεδο βρέθηκε ένας αργολιθοδομικός τοίχος που το μήκος του ξεπερνά τα 45 μ. Χτισμένος επάνω στο φυσικό έδαφος, μοιάζει να είναι το θεμέλιο ενός περιβόλου που δυστυχώς κόβεται και στα δύο του άκρα από κοίτες παλιών ρεμάτων και έτσι δεν μπορούμε να αναπαραστήσουμε τη συνολική πορεία του. Στα ανατολικά του υπάρχουν μια σειρά λιθοσωροί, εμφανίζονται ίχνη πυρών και ελάχιστη κεραμική που σε πρώτη ματιά χρονολογεί τις κατασκευές στα αυτοκρατορικά χρόνια. Οι πλημμύρες του Νοέμβρη μας ανάγκασαν να σταματήσουμε την ανασκαφή. Ελπίζουμε στο μέλλον να καταφέρουμε να λύσουμε το αίνιγμα των κατασκευών αυτών (Εικ. 8).

Στην ίδια περίοδο χρονολογείται και ο βαθύς κιβωτιόσχημος τάφος που βρέθηκε στα βόρεια του τάφου του Heuzey. Χτισμένος από υλικό σε δεύτερη χρήση, είναι σκεπασμένος με πώρινους ημικίονες και ένα μονόλιθο αέτωμα από ψαμμίτη, στοιχεία που προέρχονται από παλαιότερα ταφικά μνημεία της περιοχής. Ο τάφος αυτός γνώρισε αλληπάλληλες χρήσεις και έγινε η αιώνια κατοικία έξι ανθρώπων. Ο τελευταίος που ενταφιάστηκε βρέθηκε ξαπλωμένος με το κεφάλι προς τη δύση. Τα οστά των άλλων πέντε ήταν μαζεμένα και σωρευμένα μαζί με μερικές πήλινες οινοχόες στις πλευρές του ταφικού θαλάμου (Εικ. 9).

Το άνοιγμα από το οποίο όπως φαίνεται έκαναν τις νεότερες ταφές, το είχαν κλείσει προσεκτικά με μια μαρμάρινη πλάκα που όταν την αναποδογυρί-

σαμε διαπιστώσαμε ότι ήταν μια ανάγλυφη επιτύμβια στήλη του 1ου αιώνα. Στο κέντρο της στήλης, κοιτάζοντας ο ένας τον άλλο, απεικονίζονται ο Κάσσανδρος και η Ερμιόνη, το ζευγάρι που το χώρισε ο θάνατος. Ένα λιτό επίγραμμα, χαραγμένο στο αέτωμα έσωσε στην πέτρα το σπαραγμό του χωρισμού

*...δάκρυσι μυρομένη μεμνημένη σου οὐ διαλείπω
μητρὸς τῆς γλυκερῆς πλεῖον ἐγὼ σε ποθῶ*

Το πιο ενδιαφέρον όμως εύρημα της φετινής ανασκαφής ήταν άλλο. Ανάμεσα στον τύμβο Μπέλλα και στον τάφο του Heuzey, 2 μ. περίπου κάτω από την επιφάνεια του σημερινού εδάφους, ανακαλύψαμε μία συστάδα κυκλικών περιβόλων από ξερολιθιά (Εικ. 4) που όριζαν την περιφέρεια χαμηλών χωμάτινων τύμβων, οι οποίοι εξαφανίστηκαν μέσα στις προσχώσεις. Είναι βέβαιο ότι όλοι αυτοί οι περίβολοι κατασκευάστηκαν στα ύστερα ελληνιστικά χρόνια. Στο μεγαλύτερο που η διάμετρός του ξεπερνά τα 9 μ., η ανασκαφή του οποίου δεν ολοκληρώθηκε, βρέθηκε ένα βουκράνιο και μερικοί λιθοσωροί.

Έξω από αυτόν, στα νότια, ίσως κάτω από έναν άλλο τύμβο βρέθηκε μια τεφροδόχος χύτρα φυλαγμένη σε θήκη από ξερολιθιά, τη θέση της οποίας σημάδευε ένας χαμηλός λιθοσωρός. Δίπλα από τη θήκη ήταν τα υπολείμματα της νεκρικής πυράς. Μια ντουζίνα σκυφίδια, μία οινοχόη, μία «αλατιέρα», μερικά καθαροειδή ποτήρια και δύο ασκοειδή μυροδοχεία με εκροές λεοντοκεφαλές ήταν τα πλούσια για την εποχή δώρα που ακολούθησαν τον νεκρό στις φλόγες της ταφικής πυράς (Εικ. 5). Μια δεύτερη τεφροδόχος χύτρα βρέθηκε σε θήκη ενσωματωμένη σε έναν από τους άλλους περιβόλους (Εικ. 6), στο κέντρο του οποίου υπήρχαν τα υπολείμματα της ταφικής πυράς μαζί με άφθονη κεραμική. Υπολείμματα πλούσιας πυράς με άφθονη κεραμική που τη θέση της σημάδευε λιθοσωρός βρέθηκαν και στον δυτικότερο περίβολο, όπου υπήρχαν καταχωμένα και μερικά ολόκληρα αγγεία. Στον ανατολικότερο από τους περιβόλους βρέθηκε ένας λακκοειδής τάφος (Εικ. 7). Ο σκελετός που ανήκε πιθανότατα σε γυναίκα ήταν ξαπλωμένος με το κεφάλι προς την ανατολή. Στα πόδια του βρέθηκαν τα ταπεινά πήλινα κτερίσματα που χρονολογούν την ταφή στο τέλος των ελληνιστικών χρόνων. Δίπλα από τον τάφο υπήρχε μικρός λιθοσωρός και παραπέρα κοντά στην περιφέρεια του περιβόλου επάνω σε ένα κεραμίδι είχαν θάψει ένα βρέφος.

Η ανακάλυψη αυτή λύνει το αίνιγμα των «άδειων» κυκλικών περιβόλων που ανέσκαψε ο Φ. Πέτσας στις αρχές της δεκαετίας του '60 κατά μήκος της επαρχιακής οδού Βεργίνας-Παλατιτίσιων, στα βορειοανατολικά του νεκροταφείου των τύμβων⁶.

Οι ελληνιστικοί περίβολοι που ανακαλύψαμε φέτος είναι όμοιοι σε μορφή, χαρακτήρα και λειτουργία με τους κυκλικούς περιβόλους των τύμβων της

6. Φ. Πέτσας, ΑΔ 17, 1961-62, Μελέται, 218 κ.ε, ΑΔ 18, 1963, Χρον., 213 κ.ε.

πρώιμης εποχής του σιδήρου που ερεύνησε ο Μ. Ανδρόνικος στην ίδια νεκρόπολη, λίγες δεκάδες μέτρα δυτικότερα⁷. Το ίδιο έθιμο φαίνεται εδώ να επιβιώνει αιώνες αργότερα. Αν δεχτούμε ότι οι ιδέες μπορούν να αφήνουν τα αποτυπώματά τους στο χώμα και αν πιστέψουμε ότι εμείς είμαστε σε θέση να αναγνωρίσουμε σωστά τα σημάδια, τότε εδώ ίσως βρίσκεται η πρώτη σαφής ένδειξη για την άμεση και στενή συγγένεια των Μακεδόνων των Αιγών της ιστορικής εποχής με τους ανθρώπους που έζησαν και πέθαναν στον ίδιο τόπο ανάμεσα στον 11ο και 8ο αι. π.Χ.

«Αν απομένει ακόμη κάποια ελπίδα να εισδύσουμε στο μυστήριο που απλώνεται βαρύ επάνω στην ιστορία, τους θεσμούς και στην τοπογραφία ακόμη της Μακεδονίας, αν υπάρχει ακόμη κάποια ελπίδα να αποσπάσουμε από την πυκνή λησμονιά τα αρχαία μνημεία ενός λαού που έπαιξε σημαντικό ρόλο στον κόσμο, έχουμε την πεποίθηση πως η λύση γι' αυτές τις δυσκολίες κρύβεται κάτω από τους λόφους της Παλατίτσας» έγραφε ο Leon Heuzey⁸ το 1876. Όσο περνά ο καιρός, τα λόγια του αποδεικνύονται προφητικά. Η έρευνα των Αιγών, η έρευνα της Μακεδονίδος γης, των αρχαίων λειψάνων που κρύβονται στα βαθύσκιατα δάση των Περίων υπόσχεται να φωτίσει τα κρίσιμα, όσο και άγνωστα χρόνια της δημιουργίας και της εδραίωσης του βασιλείου των Μακεδόνων.

*Έδεσσα,
Εφορεία Κλασικών Αρχαιοτήτων*

Αγγελική Κοτταρίδη

7. Μ. Ανδρόνικος, Βεργίνα Ι. Το νεκροταφείο των τύμβων (1969) 43 κ.ε., 59 κ.ε.

8. L. Heuzey – M. Daumet, Mission Archéologique de Macédoine (1876) 117.

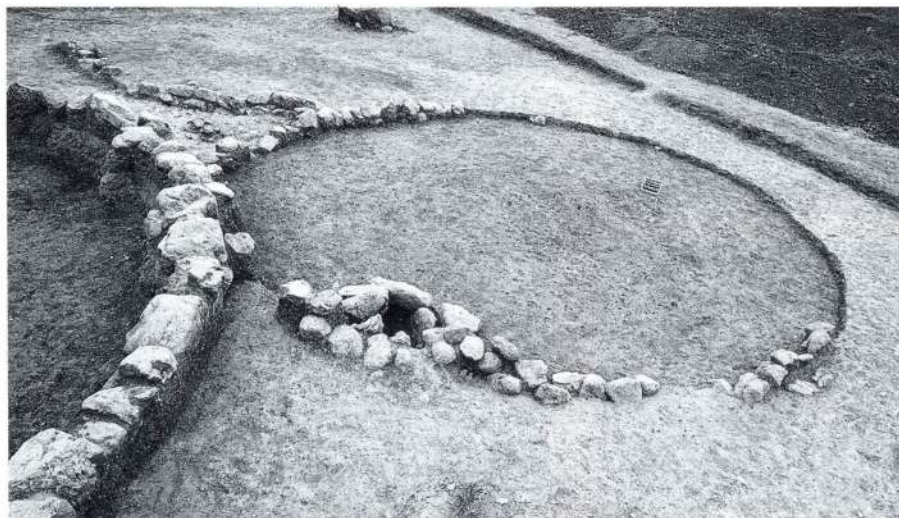
1

3

2

4

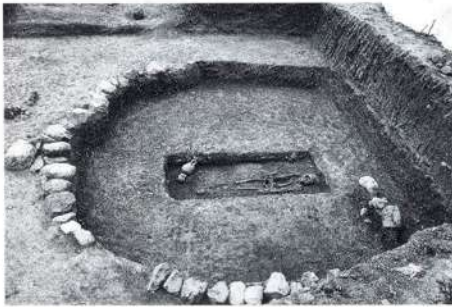
Νεκρόπολη των Αιγών. 1. Χάλκινη λεκανίδα των υστεροαρχαϊκών χρόνων. 2. Κεραμική κατά χώραν σε ταφή του 4ου αι. π.Χ. 3. Χαρακτηριστική κεραμική από ταφές που βρέθηκαν στα νοτιοανατολικά των βασιλικών τάφων της Μ. Τούμπας. 4. Υστεροελληνιστικοί ταφικοί περιβολοί.

5

6

7

9

8

5. Κεραμική από ταφική πυρά των υστεροελληνιστικών χρόνων. 6. Ταφική θήκη με την τεφροδόχο χύτρα και κτερίσματα κατά χώραν. 7. Υστεροελληνιστικός περίβολος με ενταφιασμό. 8. Κατασκευές των αυτοκρατορικών (;) χρόνων στην περιοχή του τύμβου Μπέλλα. 9. Κιβωτιόσημος τάφος των αυτοκρατορικών χρόνων.